

Аннотация. Исследуется вопрос эффективности производства сельскохозяйственной продукции, динамики и качественного состояния основных средств растениеводства сельскохозяйственных предприятий Черновицкой области на протяжении последних лет.
Ключевые слова: сельскохозяйственное предприятие, растениеводство, основные средства, первоначальная стоимость, остаточная стоимость, износ, пригодность.

Annotation. We study the efficiency of agricultural production, the dynamics and the quality of assets crop farms Chernivtsi region in recent years.
Key words: farm, crop, fixed assets, the original cost, salvage value, depreciation, suitability.

УДК: 338.242.4:631:001.8

*І.М. Маленька, аспірант ПДАТУ**

МЕТОДИ, ФОРМИ ТА ЗАСОБИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Розкрито економічний зміст державної підтримки сільського господарства через ґрунтовний розгляд основних її складових: методів, форм та способів здійснення державної підтримки. Проаналізовано сучасні класифікації форм та методів державної підтримки аграрного сектору економіки України, наведено основні засоби її здійснення. Запропоновано авторське бачення основних елементів державної підтримки сільського господарства.

Ключові слова: форми, методи, засоби державної підтримки.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Галузь сільського господарства є важливим сектором економіки, від функціонування якого залежить продовольча безпека держави. Велика залежність ефективності сільського господарства від природно-кліматичних факторів, сезонність характеру його виробництва вимагає державної підтримки галузі. Сьогодні спостерігається підвищений інтерес з боку вітчизняних і закордонних фахівців до проблеми державної підтримки сільськогосподарської галузі. Механізм підтримки держава реалізує шляхом використання різних форм, методів та засобів. При цьому підґрунтям будь-яких практичних перетворень виступає їх досконале теоретико-методологічне обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Значний внесок у вивчення теоретико-методологічних основ державної підтримки сільського господарства здійснили такі вчені-аграрники та фахівці галузі як Антонов А.В. [1], Барішніков М.Г. [2], Васильчак С.В. [3], Латинін М.А. [4], Ломакіна О.А., Подцерковний О.П. [5] та ін.

Незважаючи на великий обсяг виконаних досліджень, багато проблем не знайшли свого теоретичного і практичного висвітлення, зокрема на сьогодні немає чіткого розмежування понять «методи державної підтримки», «форми державної підтримки» та «засоби державної підтримки». Без вирішення даних проблем неможливо створити ефективну систему державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Постановка завдання. Метою статті є комплексне дослідження теоретико-методологічних аспектів здійснення державної підтримки сільського господарства в Україні. Для досягнення поставленої мети передбачається вирішити такі завдання: розкрити сутність та зміст методів, форм та засобів здійснення державної підтримки агропромислового сектору економіки; проаналізувати існуючі класифікації державної підтримки сільського господарства; сформулювати власне бачення складових державної підтримки сільського господарства.

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор Лучик С.Д.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із Законом України від 18 жовтня 2005 року № 2982-IV «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визначено наступні її цілі: гарантування продовольчої безпеки держави; перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави; комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем на селі. Серед основних пріоритетів державної аграрної політики визначено державну підтримку сільського господарства, а саме: державну підтримку розвитку конкурентоспроможного сільськогосподарського виробництва на основі кооперації та інтеграції; державну підтримку суб'єктів аграрного сектору шляхом концентрації державних ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку, формування сприятливої цінової, фінансово-кредитної, страхової, податкової та бюджетної політики; державну підтримку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації спеціалістів аграрного сектору та ін. [6, с. 17].

Економічний зміст державної підтримки розвитку сільського господарства може бути повністю розкритим через ґрунтовний розгляд основних її складових (методи, форми та засоби здійснення) в безпосередньому їх взаємозв'язку. Саме методи, форми та засоби формують інструментарій стимулюючого впливу держави на економічний розвиток аграрної галузі. Оскільки в нормативно-правовій та науковій літературі немає єдиних концептуальних підходів до їх визначення, тому є потреба в їх розгляді.

У довідкових джерелах часто під методами (грец. *methodos* – шлях дослідження; засіб досягнення якої-небудь мети, розв'язання конкретного завдання, спосіб дії) державної підтримки економіки розуміють сукупність засобів, прийомів впливу державних органів на соціально-економічні процеси для досягнення поставлених цілей та завдань [7, с. 72]. Існують також інші визначення методів та форм державної підтримки, проте здебільшого вони близькі за змістом до наведеного. Дискусійними залишаються лише питання класифікації методів державної підтримки. В основному в наукових роботах методи державної підтримки за формами впливу поділяють на прямі (методи безпосереднього впливу держави в економічні процеси) та непрямі (методи опосередкованого впливу держави в економічні процеси аграрного сектору). Більш гостро постає проблема класифікації методів державної підтримки за засобами впливу, з приводу якої існує багато суперечностей.

Що стосується форм державної підтримки галузі, то на сьогодні, на жаль, немає чіткого загального трактування даного поняття, а також визначення конкретних форм. Досить часто форми ототожнюються з методами або видами державної підтримки. У більшості словників форма (лат. «*forma*» – зовнішнє окреслення, вираження будь-якого змісту) державної підтримки означає конкретні засоби стимулювання державою процесів економічного розвитку [8, с. 617].

Проаналізуємо більш детально погляди науковців щодо визначення та класифікації методів і форм державної підтримки аграрного сектору.

Подцерковний О.П. та Ломакіна О.А. визначають метод державної підтримки як «...сукупність прийомів впливу держави через органи законодавчої, виконавчої та судової влади на суб'єктів господарських відносин з метою створення та забезпечення умов господарської діяльності відповідно до ідеї соціально орієнтованої економіки та національної економічної політики» [5, с. 4]. Метод, на думку автора, демонструє саме змістовний аспект державного впливу на господарських суб'єктів, в тому числі аграрних товаровиробників, тоді як форма являє собою формальне, зовнішнє відображення дій державних органів, направлених на реалізацію завдань у процесі застосування обраних методів державного впливу на конкретну галузь економіки. Ця думка є достатньо обґрунтованою.

Колісник Г.М. у своїх роботах окремо виділяє форми (консультування, кредитування, субсидування, фінансування, страхування тощо) та види державної підтримки (фінансово-кредитна, інформаційно-консультаційна, законодавчо-нормативна). Проте, на нашу думку, наведені автором види підтримки більше відповідають природі форм державної підтримки, а наведені автором форми є безпосередніми засобами (засіб – прийом, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; спосіб [9, с. 307]) стимулюючого впливу держави на галузь.

Особливістю державної підтримки господарських відносин є широке використання комбінацій правових засобів, спрямованих на застосування державного впливу до діяльності суб'єктів господарювання чи відносин за їх участю, що мають, як правило, економічний характер. Підтвердженням цьому є ст. 16 Господарського Кодексу України, яка вказує на дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання [10, с. 144].

Засобами також слід вважати запропоновані Некрасовою Т.В. форми державної підтримки галузі, до яких вона віднесла субсидії, дотації, позики, участь в акціонерному капіталі, надання державних гарантій, оскільки вони являють собою конкретний механізм реалізації державної політики в цій сфері.

Домбровська С.О. пряму та непряму державну підтримку визначає як її форми, проте слід зауважити те, що дане судження є не достатньо вірним і даний поділ більше відповідає класифікації методів за ознакою форм (за формами). А методи державної підтримки сільського господарства автор поділяє на адміністративні (встановлення державою правових відносин з метою контролю якості, кількості сільськогосподарської продукції, ціноутворення, планування) і економічні (бюджетне фінансування), що відповідає теоретичному обґрунтуванню методів за ознакою засобів, але не розкриває повністю весь їх спектр.

Більш традиційним є погляд Міщенко Д. А. на класифікацію методів державної підтримки аграрного сектору, який виділяє дві їх групи, використовуючи ознаки форм впливу та засобів впливу. За формами впливу автор виділяє прямі та непрямі методи державної підтримки, засобами впливу (окрім адміністративних та економічних) – ще й правові та пропагандистські методи, що слід вважати обґрунтованим вкладом автора у розвиток теоретико-методологічних основ державної підтримки сільського господарства.

Дещо розширив класифікацію методів державної підтримки за формами Антонов А.В. [1], який запропонував окрім вищезгаданих прямих та непрямих методів ще й умовно-прямі, до яких він відніс заходи забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування сільськогосподарських товаровиробників, а саме: реструктуризацію заборгованості сільськогосподарських товаровиробників по платежах до бюджетів всіх рівнів; податкові пільги; підтримку аграрної науки; реалізацію державних програм і загальнонаціональних проєктів. У той же час більшість науковців визначає їх як непрямі методи державного впливу. На наш погляд, таке уточнення є доречним, оскільки воно вдосконалює класифікацію методів державної підтримки аграрного сектору економіки.

М.А. Латинін під методами державного регулювання та підтримки розуміє «сукупність засобів і прийомів впливу держави на суб'єкти господарювання, а під формами підтримки – вид впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання» [4]. Методи державної підтримки Латинін М.А. класифікує за формами (прямі та непрямі) та засобами впливу (нормативно-правові, фінансово-економічні, адміністративні, організаційні, науково-методичні та інформаційно-освітні). Варто погодитись з автором щодо визначення ним в якості основних форм впливу держави на розвиток аграрного сектору інституційного, бюджетно-податкового, грошово-кредитного, антимонопольно-конкурентного, цінового, інвестиційного, зовнішньоекономічного, екологічного, соціально-економічного регулювання, які стимулюватимуть розвиток аграрного сектору економіки. Наведені методи та форми, на наш погляд, найбільш повно описують сферу дії держави у напрямку підтримки сільського господарства.

Достатньо відомою сьогодні є також класифікація методів державної підтримки залежно від характеру впливу на об'єкт регулювання, за якою виділяють адміністративні, економічні, донорські, протекціоністські, стимулюючі, заборонні, обмежувальні і підтримуючі методи.

Певну теоретичну цінність являє собою класифікація методів державної підтримки, в основу якої покладено дев'ять критеріїв: суб'єкти впливу, час дії, характер впливу, масштаби втручання, зміст, спосіб прийняття, характер дії, рівень впливу, об'єкти впливу.

Деякі вчені, серед яких Барішніков М.Г. [2, с. 65], Васильчак С.В. [3, с. 96] та інші, здійснили узагальнені класифікації видів державної підтримки за джерелами фінансування (бюджетна, позабюджетна), способом впливу на сільське господарство (пряма та опосередкована), терміном реалізації (довгострокова, короткострокова), вимогами СОТ (жовта, зелена та блакитна скринька), рівнем підтримки (наддержавна, державна, регіональна або місцева), об'єктом впливу

(ціни, ринки, галузі чи окремі виробництва). Проте дані класифікації є достатньо поверховими і не розкривають механізм здійснення державної підтримки сільського господарства.

Відповідно до вищевказаних теоретичних визначень окремих елементів державної підтримки можна стверджувати, що методи державної підтримки сільського господарства проявляються у вигляді форм та складаються з певного набору засобів підтримки. Групування методів і форм за різними ознаками дозволяє вибрати ефективний інструментарій для реалізації механізму державної підтримки аграрного сектору економіки.

Узагальнюючи погляди науковців, враховуючи їх переваги та недоліки, сформуємо власне бачення методів, форм та засобів державної підтримки (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація форм методів та засобів державної підтримки сільського господарства України (авторське бачення)

При класифікації методів державної підтримки сільського господарства розподілимо їх за формами на прямі (надання субсидій коротко- та довгострокового кредитування, пільгове оподаткування, бюджетні виплати тощо), умовно-прямі (реалізація державних програм і загальнонаціональних проектів, створення спеціального податкового режиму, підтримка аграрної науки тощо) та непрямі (державні закупівлі сільгосппродукції, захист економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності тощо). За засобами виділимо наступні методи державної підтримки: нормативно-правові (розроблення та прийняття нормативно-правових актів), фінансово-економічні (підтримка через механізм здешевлення кредитів, державне замовлення, надання дотацій, компенсацій, інвестиційних та інших пільг тощо), адміністративні (ліцензування, патентування, квотування, сертифікація, стандартизація, встановлення державних фіксованих цін та ін.), організаційні (формування державних органів підтримки, розроблення та втілення державних цільових програм, укладання угод з суб'єктами господарювання, створення експертних рад, центрів з розвитку тощо),

науково-методичні (розроблення планів, прогнозів, стратегій розвитку сільського господарства тощо), інформаційно-освітні (здійснення різноманітних просвітницьких заходів, таких як лекції, конференції, семінари, підготовка та перепідготовка спеціалістів).

Що стосується форм державної підтримки, можна назвати наступні: бюджетно-податкове, цінове, зовнішньоекономічне, антимонопольне регулювання, грошово-кредитна, інвестиційна, інституційна, соціально-економічна підтримка.

До засобів державної підтримки сільського господарства можна віднести: надання цільових субсидій, дотацій та компенсацій, різноманітних пільг, державні гарантії, державне замовлення, ліцензування, патентування, квотування, встановлення державних фіксованих цін, прискорення амортизації, державне страхування та ін.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження та співставлення поглядів науковців щодо теоретико-методологічних основ державної підтримки сільського господарств виявило значні розбіжності в трактуванні основних складових даного процесу, зокрема методів, форм та засобів. Законодавче уточнення цих понять дасть змогу запобігти їх тавтології, встановити чіткіші межі державного втручання в розвиток сільського господарства та розробити більш ефективну і впорядковану систему державної підтримки в контексті формування якісно нової парадигми розвитку сільського господарства України.

Список використаних джерел

1. Антонов А.В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій. [Електронний ресурс] / Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». // Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=440>
2. Барышников Н. Г. Государственная поддержка сельского хозяйства: теория, методология планирования, практика: дис. доктора экономических наук : 08.00.05 / Барышников Николай Георгиевич; [Место защиты: Всерос. науч.-исслед. ин-т экономики, труда и упр. в сел. хоз-ве]. – М., 2007. – 292 с.
3. Васильчак С.В., Дацюк-Томчук М.Б. Актуальні питання державної підтримки конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва / Вісник СНАУ. – Випуск № 4. – Серія «Економіка та менеджмент». – 2009. – С. 95-98.
4. Латинін М.А. Теоретичні підходи щодо визначення механізму державного регулювання розвитку аграрного сектора економіки України / Латинін М.А. // Державне управління: теорія та практика – 2005. – № 2. [Електронний ресурс]– Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals>
5. Подцерковний О., Ломакіна О. Проблеми визначення методів і форм державного регулювання господарських відносин // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 8. – С. 3-6.
6. Закон України від 18 жовтня 2005 р. «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» // ВВР України. – 2006. – № 1. – С. 17.
7. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність, планування): Терміни. Поняття. Персоналії : Навчальний економічний словник-довідник для студ. вузів / Уклад. Василь Степанович Іфтемичук, Володимир Аркадійович Григорьев, Михайло Іванович Маниліч, Георгій Дмитрович Шутак; За наук. ред. Г. І. Башнянин, Василь Степанович Іфтемичук. – Львів : Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
8. Словник української мови [Електронний ресурс] Академічний тлумачний словник (1970-1980). – Електрон. текст. дані. – Б. м., сор. 2011. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>, вільний. – Мова: укр. – Електронна версія «Словника української мови» в 11 томах. – Перевірено: 21.12.2011. – Том 10, 1979. – С. 617.
9. Словник української мови [Електронний ресурс] Академічний тлумачний словник (1970-1980). – Електрон. текст. дані. – Б. м., сор. 2011. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>, вільний. – Мова: укр. – Електронна версія «Словника української мови» в 11 томах. – Перевірено: 21.12.2011. – Том 3, 1972. – С. 307.
10. Господарський кодекс України від 16.01. 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – Ст. 144.

Аннотация. Раскрыто экономическое содержание государственной поддержки сельского хозяйства через тщательный просмотр ее основных составных: методов, форм и средств осуществления государственной поддержки. Проанализировано современные классификации форм и методов государственной поддержки аграрного сектора экономики Украины, приведены основные средства ее осуществления. Предложено авторское видение основных элементов государственной поддержки сельского хозяйства.

Ключевые слова: формы, методы, средства государственной поддержки

Abstract. In article the economic content of the state support of agriculture through consideration of its main components is opened: methods, forms and ways of implementation of the state support. Modern classifications of forms and methods of the state support of agrarian sector of economy of Ukraine are analysed, the main ways of its implementation are given. Author's vision of basic elements of the state support of agriculture is offered.

Keywords: forms, methods, means of the state support.

УДК [332.122:338.43]:631.153

А.І. Ільницький, аспірант ПДАТУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Розкрита сутність терміну «стратегія», виділені основні трактування стратегії, а також розкрито сутність поняття «стратегічного планування». Розглядається проблема використання планування територій в процесі формування стратегії розвитку сільських територій. Проаналізовано дослідження відомих вчених, які внесли вагомий внесок у вивченні теоретичних положень стратегічного планування та досліджень проблем розвитку сільських територій. Особисто автором виділено основні етапи процесу стратегічного планування розвитку сільських територій.

Ключові слова: стратегічне планування, сільські території, сільський розвиток.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема перспективного розвитку сільських територій є суттєвою для українського уряду та місцевого самоврядування безпосередньо. Сьогодні ця проблема посилюється недостатньою кількістю компетентних фахівців та науковців зі стратегічним баченням розвитку територіальної громади. Політичні зміни, що відбуваються на селі при реформуванні земельних, майнових відносин, соціальної сфери, реструктуризації господарських структур також вимагають підвищеної уваги до управління розвитком сільських територій України.

Слід зазначити, що основою життєдіяльності села, селища завжди буде економічний розвиток, який повинен бути регульованим та направленим на підвищення якісного рівня життя територіальної громади села, селища, а також росту її добробуту.

В умовах посилення самоорганізації територіальних громад найголовнішим та дієвим інструментом сталого розвитку сільських територій є стратегічне планування. На сьогодні стратегічне планування розглядається як один із найбільш перспективних та ефективних механізмів реалізації довгострокового прогнозування.

Стратегічне планування розвитку сільських територій є особливо важливим в умовах нестабільного навколишнього середовища, ризиків в зовнішньому середовищі, значного дефіциту власних ресурсів і повинно базуватись на здібностях та вміннях людей, а також на якісному людському розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Вагомий внесок у вивченні теоретичних положень стратегічного планування та досліджень проблем розвитку сільських територій внесли такі відомі вчені-економісти як О. В. Берданова, В. М. Вакуленко, В. В. Тертичка, Р.Л. Брусак, Л. В. Хомич, К.В. Васьківська, В. К. Збарський, В. І. Ткачук, Н. М. Куцмус та інші.